

УДК:37.091.33: 355.233.11(477.74)

Онищук Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-методичної лабораторії
суспільно-гуманітарної освіти
кафедри методики викладання
і змісту освіти комунального
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»
м. Одеса, Україна
onischuksv2016@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3101-8524>

Шатайло Наталія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри методики викладання
і змісту освіти комунального
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»
м. Одеса, Україна
nvodesa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4247-2391>

Скалига Олександр Станіславович,
методист науково-методичної лабораторії
суспільно-гуманітарної освіти
кафедри методики викладання
і змісту освіти комунального
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»
м. Одеса, Україна
aleksandrskalyga@gmail.com

ВЕКТОРИ СУПРОВОДУ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ОДЕЩИНИ

Анотація. У статті розглянуто особливості супроводу педагогів, які викладають предмет «Захист України» в закладах загальної середньої освіти Одеської області. Зауважено щодо актуальних викликів безпеки в державі, що обумовило ініційоване Міністерством освіти і науки України оновлення змісту навчального предмета «Захист України», впровадження нової модельної програми та організацію викладання предмета в спеціалізованих осередках. Автори аналізують процес підготовки вчителів у межах реалізації інноваційного освітнього проєкту, що передбачає проходження курсів підвищення кваліфікації за чотирма блоками: загально-педагогічна підготовка; методична підготовка; фахова підготовка; діагностико-аналітичний блок. Виявлено, що дана структура навчання сприяє удосконаленню професійних компетентностей учителів, ефективному засвоєнню оновленого змісту, адаптації до нових освітніх умов і забезпеченню якісного викладання предмета. Окрему увагу приділено безперервному професійному розвитку педагогів шляхом залучення до очних форматів навчання та спрямованості на удосконалення практичних навичок, впровадження національно-патріотичного виховання учнів відповідно до потреб сучасного українського суспільства.

Ключові слова: проєкт, вчителі, предмет «Захист України», розбудова, осередки

В умовах російсько-української війни, що триває до сьогодні, предмет «Захист України» відіграє ключову роль у формуванні в учнів розуміння важливості захисту Батьківщини, національної ідентичності та готовності до спротиву. Тому вчителі/викладачі предмета «Захист України» потребують особливої підтримки професійної діяльності у формуванні оборонної свідомості та патріотизму учнівської молоді.

Особливість предмета є надзвичайно важливим аспектом, оскільки вчителі цього курсу безпосередньо є провідниками цінностей, допомагають учням усвідомити свій громадянський обов'язок і виховують

патріотизм на практиці. З метою надання життєво необхідних знань та навичок для сучасної молоді вчителі отримують постійну підтримку з боку Академії через курси підвищення кваліфікації за наступною тематикою: «Організаційно-навчальні аспекти викладання предмета «Захист України»; «Організаційно-навчальні аспекти викладання предмета «Захист України» та «Педагогічне проектування освітнього процесу з предмета «Захист України»; «Стратегії організації освітнього процесу з предмета «Захист України» та «Викладання предмету «Захист України»: сучасний вимір» що допомагає вчителю у викладанні предмета.

Також вчителі Одеської області приймають участь у Всеукраїнських конкурсах та проєктах, так варто зазначити про всебічну підтримку з боку Академії Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» у номінації «Захист України» як визнання професійної майстерності вчителів та підкреслення їхньої важливості у формуванні майбутнього суспільства, підготовці молоді до відповідальності за долю країни. можливості У 2023 році переможцем обласного та всеукраїнського рівнів Конкурсу став вчитель предмета «Захист України» Денисов Олег Володимирович, який викладає в Одеському ліцеї №1 ім. А.П. Бистріної.

Сьогодення широкомасштабне вторгнення росії в Українську державу актуалізувало питання щодо оновлення змісту навчального предмету /інтегрованого курсу «Захист України» та методики його викладання в осередках, зумовило розроблення нової модельної навчальної програми предмета «Захист України», яка отримала гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН від 08.08.2024 року № 1116). Акценти програми – як на формуванні патріотичної свідомості та системи цінностей, так і на розвиток практичних навичок для збереження життя. Особливість Програми – єдиний зміст для всіх здобувачів освіти, незалежно від статі, що забезпечує рівні можливості в набутті важливих навичок. Оновлена модельна навчальна програма навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» є комплексною розробкою провідних експертів, представників громадських організацій та освітян з урахуванням сучасних викликів та потреб у сфері національної безпеки.

Повномасштабна агресія росії проти України зумовлює нагальну потребу в кардинальному та оновленні теорії і методики викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України». Цей процес має врахувати реалії цієї війни, інтегруючи актуальні знання та навички, необхідні для ефективної оборони. Крім того, необхідно інкорпорувати засадничі принципи профілізації старшої школи, адаптуючи зміст та форми навчання відповідно за обраними напрямками учнів. Постає нагальна потреба у підготовці вчителів, здатних викладати навчальний предмет «Захист України» на новому теоретичному й методичному рівні, зумовили здійснення науково-методичного супроводу інноваційного освітнього проєкту: «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» (наказ МОН від 01.07.2024 р. № 940) та забезпечення необхідних умов для його організації та реалізації. В межах інноваційного освітнього проєкту:

- здійснюється науково-методичний супровід педагогів Одещини щодо реалізації модельної навчальної програми предмета/інтегрованого курсу «Захист України» та Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання курсу «Захист України». Питання щодо реалізації інноваційного освітнього проєкту було заслухано на засіданні кафедри методики викладання і змісту освіти (протокол № 7 від 30 серпня 2024 року);

- підготовлено педагогів до викладання за новою модельною навчальною програмою навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України»;

- розробляється навчально-методичне забезпечення процесу викладання навчального предмета /інтегрованого курсу «Захист України».

Так, у 2024/2025 навчальному році підготовлено 120 вчителів/викладачів, які викладають предмет «Захист України» за новою модельною навчальною програмою в осередках. Для педагогів проведено курси підвищення кваліфікації за Типовою програмою педагогічних працівників закладів освіти відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2023 року № 1023 про «Питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) у 2023 році (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2024 року № 731 «Про затвердження особливостей використання освітньої субвенції з державного бюджету місцевими бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету).

Відповідно розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації від 12 вересня 2024 року №875/А-20244 «Про затвердження переліку осередків викладання предмета «Захист України» в Одеській області створено 100 осередків, у яких здійснюється викладання за оновленою програмою, що містить блоки питань:

Блок 1. Загально-педагогічна підготовка;

Блок 2. Методична підготовка;

Блок 3. Фахова підготовка;

Блок 4. Діагностико-аналітичний.

Заняття проводились в режимі офлайн у тренінговому форматі на засадах використання інтерактивних, дослідницьких, проєктних видів діяльності та спрямовані на посилення практичної спрямованості програми з питань національної безпеки та оборони України, основ управління та планування, озброєння та військової техніки, стрілецької підготовки, орієнтування на місцевості, інженерних фортифікацій, домедичної допомоги в умовах бою, військових технологій, захисту цивільного населення в кризових умовах.

Змістове наповнення спрямовувалось на практичну складову: інструктори ГЩ «Віднова +» відпрацьовували зі слухачами правила поведінки при трьох фазах ТССС, переміщення пораненого із зони прямої загрози, надання допомоги на етапі тактичних умов, алгоритм MARCH, контроль прохідності дихальних шляхів, огляд постраждалого, перевірка стану свідомості та попередження гіпотермії.

Інструктори Одеського обласного стрілецько-спортивного клубу ТСО України провели практичні стрільби з малокаліберної гвинтівки, ознайомили слухачів зі зразками озброєння та екіпірування військовослужбовців, відпрацьовували нормативи відповідно до навчальної програми.

Програма курсів підвищення кваліфікації для вчителів, які викладають предмет «Захист України», з впровадження нової модельної програми розроблена з урахуванням європейського вектору розвитку освіти України, стратегії реформування галузі освіти в Україні, новітніх зарубіжних і вітчизняних наукових розробок та кращих практик в освітній галузі. Зміст Програми, зокрема цілісний і системний добір модулів і тем, враховує особливості професійної діяльності вчителів/викладачів навчального предмета «Захист України» і визначається: вимогами суспільства щодо забезпечення закладів освіти висококваліфікованими фахівцями; основними напрямками державної політики у галузі освіти; Національною рамкою кваліфікації, освітніми та професійними стандартами. Під час навчання та в процесі освітньої діяльності на постійній основі проводяться консультації щодо якісного проведення занять, проведення закупівель та використання навчально-матеріальної бази, обладнання простору реальних навичок, вивчення та узагальнення досвіду використання інтерактивних систем навчання, форм та методів проведення навчально-польових зборів, здійснення заходів професійної орієнтації молоді щодо вступу до вищих військових навчальних закладів та інших закладів спрямованих на обороноздатність держави.

Шість вчителів, які викладають предмет «Захист України», за новою модельною програмою пройшли відбір та готуються до навчання за програмою проведення супервізії для вчителів предмета «Захист України». Під час проведення практичних інтенсивів, дискусійних просторів з вчителями/викладачами вивчаються керівні документи та змістовне наповнення нової програми базової військової підготовки та її поєднання з модельною програмою в закладах освіти.

Ряд вчителів, які викладають предмет за новою модельною програмою пройшли відбір та готуються до навчання за програмою проведення супервізії для вчителів предмета «Захист України».

Окремо варто зазначити підтримку вчителів Одещини, яку надає Академія через спільноту у телеграм-каналі, де мобільно висвітлюються важливі питання сьогодення (покликання: https://t.me/+8v6zVv_tyqwyZDYy). На сторінці науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти розміщено кейс методичного супроводу вчителів (нормативна база викладання курсу, програми за покликанням: <https://nmlsgo.oano.od.ua/uk/site/zakhist-ukrayini.html>).

Відповідно до вищевказаної постанови Кабінету Міністрів України в Академії оформлено «Простір реальних навичок» для відпрацювання вчителями практичного контенту та подальшої діяльності в осередках. Обладнання для простору реальних навичок розміщено за зонами навчання:

«Вибухонебезпечні предмети» (комплект стендів; набір комплектів макетів вибухонебезпечних предметів; комплекти протитанкових та протипіхотних мін, гранати; щуп саперний);

«Тактика та фортифікація» (комплект стендів «Фортифікаційні споруди – окоп для стрільби»; бінокль з сіткою; комплект рацій; компас Адріанова; курвіметр; протактор; карти навчальні топографічні (комплект); комплект наколінників та налокітників хаки; каремат; мала саперна лопата);

«Тактична медицина» (інфрачервоний термометр «Standart»; тонометр автоматичний; набір імітаторів вогнепальних, термічних і травматичних ушкоджень; набір моделей ран та ушкоджень; шина для кінцівок (типу UNO Emergency Splint); тракційна шина Кендріка; пульсоксиметр напалечний портативний; аптечка колективна для укриттів закладів освіти на 100-150 осіб за наказом №579 МНС; аптечка стандартна індивідуальна; турнікет навчальний; медичні пристосування та перев'язувальні матеріали);

«Цивільний захист» (загальновійськовий захисний комплект; легкий хімічний захисний костюм; дозиметр індивідуальний (накопичувач дози); прилад радіаційної розвідки і дозиметричного контролю; демонстраційний прилад хімічної розвідки ВПХР);

«Стрілецька підготовка» (світловідбивний жилет; гвинтівка пневматична; магазин автомата АК 7,62 метал; патрон навчальний 7,62*39 до магазину АК; підставка під патрон навчальний 7,62*39 на 30 шт.; магазин автомата АК 5,45 пластик; патрон навчальний 5,45*39 до магазину АК; кулі до гвинтівки пневматичної; пістолет пневматичний);

«Військові технології» (симулятор вчителя для тренувань польотів на мультикоптері FPV; симулятор учня для тренувань польотів на мультикоптері FPV; бездротовий пульт управління мультикоптером; окуляри для управління мультикоптером; мультикоптер FPV Max).

Проте існує ряд викликів, які потребують подальшої уваги та адаптивних рішень щодо їх розв'язання:

- недостатня підготовка педагогів до викладання військово-прикладних тем; не всі вчителі мають відповідну військову або тактичну підготовку;

- відсутність навчально-методичного забезпечення процесу викладання предмета/інтегрованого курсу «Захист України» та недостатньо швидке оновлення навчального контенту у відповідності до змін в законодавстві, що обумовлює необхідність застосування сучасних підходів, технологій з опорою на сучасний військовий досвід;

- недостатня інтеграція досвіду ветеранів, волонтерів, представників громадських організацій в освітній процес на курсах підвищення кваліфікації.

Висновок. Подолання вказаних викликів сприятиме удосконаленню професійних компетентностей вчителів/викладачів інтегрованого курсу предмета «Захист України», що потребує науково-методичного супроводу шляхом залучення ветеранів, волонтерів, парамедиків, військових експертів до участі в роботі практичних інтенсивів, педагогічних студій; оптимізації організаційно-методичної підтримки вчителів, які працюють у створених осередках; пропагування успішних дієвих практики вчителів предмета «Захист України» через інформаційні платформи; долучення вчителів до участі у роботі науково-практичних конференцій, вебінарів регіонального та всеукраїнського рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Міністерство освіти і науки України. (2024, 1 липня). Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» у серпні 2024 – серпні 2026 років» (Наказ № 940). <https://mon.gov.ua/npa/pro-realizatsiiu-innovatsiinoho-osvitnoho-proiektu-na-vseukrainskomu-rivni-za-temoiu-teoretyko-metodychni-zasady-vykkladannia-navchalnoho-predmeta-intehrovanoho-kursu-zakhyst-ukrainy-u-serpni->

Міністерство освіти і науки України. (2024, 8 серпня). Модельна навчальна програма «Захист України». <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf>

Міністерство освіти і науки України. (2025, 15 травня). Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України. Інтегрований курс» за темою «Основи стрілецької і тактичної підготовки» (Наказ № 736). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-i-aki-zabezpechuiut-vykkladannia-navchalnoho-predmeta-zakhyst-uk-2>

REFERENCES

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024, 1 lypnia). Pro realizatsiiu innovatsiinoho osvitnoho proiektu na vseukrainskomu rivni za temoiu «Teoretyko-metodychni zasady vykladannia navchalnoho predmeta / intehrovanoho kursu «Zakhyst Ukrainy» u serpni 2024 – serpni 2026 rokiv» (Nakaz № 940). <https://mon.gov.ua/npa/pro-realizatsiiu-innovatsiinoho-osvitnoho-proiektu-na-vseukrainskomu-rivni-za-temoiu-teoretyko-metodychni-zasady-vykkladannia-navchalnoho-predmeta-intehrovanoho-kursu-zakhyst-ukrainy-u-serpni->

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024, 8 serpnia). Modelna navchalna prohrama «Zakhyst Ukrainy». <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf>

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2025, 15 travnia). Pro zatverdzhennia Typovoi prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity, yaki zabezpechuiut vykladannia navchalnoho predmeta «Zakhyst Ukrainy. Intehrovanyi kurs» za temoiu «Osnovy striletskoi i taktychnoi pidhotovky» (Nakaz № 736). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-i-aki-zabezpechuiut-vykkladannia-navchalnoho-predmeta-zakhyst-uk-2>

Svitlana Onyshchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Scientific and Methodological
Laboratory of the Department of teaching methods
and content of education Odessa Regional Academy
of In-Service Education
Odesa, Ukraine

onischuksv2016@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3101-8524>

Nataliia Shatailo,

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),
Head of the Department of teaching methods
and content of education Odessa Regional Academy
of In-Service Education
Odesa, Ukraine

nvodesa@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4247-2391>

Oleksandr Skalyha,

Methodology of the Scientific and Methodological
Laboratory of the Department of teaching methods
and content of education Odessa Regional Academy
of In-Service Education
Odesa, Ukraine

aleksandrskalyga@gmail.com

VECTORS FOR SUPERVISION OF READERS IN THE «SUBJECT DEFENDER» OF UKRAINE ODESCHIN

Abstract. *The article examines the features of supporting teachers who teach the subject «Defense of Ukraine» in secondary education institutions of the Odessa region. It was noted that the current security challenges in the state led to the update of the content of the educational subject «Defense of Ukraine» initiated by the Ministry of Education and Science of Ukraine, the introduction of a new model program, and the organization of teaching the subject in specialized centers. The authors analyze the process of teacher training within the framework of the implementation of an innovative educational project, which involves taking advanced training courses in four blocks: general pedagogical training, methodological training, professional training, and diagnostic and analytical block. It was found that this training structure contributes to the improvement of teachers' professional competencies, effective assimilation of updated content, adaptation to new educational conditions, and ensuring high-quality teaching of the subject. Special attention is paid to the continuous professional development of teachers through involvement in full-time learning formats and a focus on improving practical skills, implementing national and patriotic education of students in accordance with the needs of modern Ukrainian society.*

Key words: project, teachers, subject «Defense of Ukraine», development, centers

Дата надходження до редакції 14.06.2025

© Онищук С. О., Шатайло Н. В., Скалига О. С., 2025